

техніку проведення конкретних виховних заходів. Це допомагає студентам оволодівати такими важливими узагальненими вміннями й навичками, як: використання педагогічних знань у вирішенні конкретних завдань, визначенні мети того чи іншого заходу, вибір літератури, складання конспекту тощо.

Педагогічно доцільними є практичні завдання по вивченню методів педагогічного впливу на дітей, роботи з “важкими” дітьми, з батьками. Мета цих занять полягає в осмисленні студентами теоретичного матеріалу та формуванні певних вмінь, а саме: вміння аналізувати досвід виховної роботи вчителя, вихователя, свою особисту діяльність шляхом педагогічних спостережень, аналізу уроків і виховних заходів, вміння вирішувати педагогічні завдання з практики сучасного шкільного життя.

Під час такого заняття у студентів з'являється можливість максимально розкрити свої творчі здібності, своє бачення проблеми, випробувати себе на професійну компетентність, посилити мотивацію навчання тощо.

Використання на заняттях рольових ігор розвиває не тільки знання у майбутніх фахівців, активізує і заострює сприймання матеріалу, дає можливість програвати конкретні педагогічні ситуації, формує вміння встановлювати контакти, проявляти ставлення до вихованців, але й дозволяє вивчати і узагальнювати досягнення педагогічної науки та шкільної практики, поновлювати, поглиблювати зміст та технології професійного навчання студентів.

Такі ігри сприяють розвитку творчого аналітичного мислення студентів, вмінню переконливо викладати свою думку, дискутувати, відстоювати свою точку зору.

Під час семінарських занять з педагогіки студенти залучаються до розв'язання проблемних завдань, які спрямовані на уточнення суттєвих ознак, понять, встановлення зв'язків між однорідними поняттями; вирішували проблемні задачі, які вимагають від майбутнього вчителя не лише практичних знань, а й прийняття правильного педагогічного рішення або критичного аналізу помилок, які допущені в конкретній педагогічній ситуації.

У школі кожна педагогічна ситуація має певну психологічну основу. Щодня вчитель потрапляє у становище, вихід з якого – у застосуванні психологічних знань. Звичайно, відсутність цих знань може дещо компенсуватися інтуїцією, винахідливістю, значним досвідом, але без психологічної культури і освіченості вчителю доводиться витратити набагато більше зусиль і отримувати значно скромніші результати.

Різноманітність і неповторність педагогічних ситуацій вимагає від учителя вміння самостійно переосмислювати теоретичні знання, вміння перекладати їх на мову практичних дій і знаходити найбільш раціональні способи розв'язання педагогічних задач. Не випадково останні роки особлива увага приділяється вивченню умов і факторів, які сприяють розвитку творчого потенціалу особистості вчителя.

Розв'язання педагогічних завдань – це своєрідна імітація процесів вироблення і прийняття рішень, які реально існують у діяльності школи. В ході розв'язання педагогічних завдань у студентів розвивається уява, вміння логічно мислити, передбачати, формується здатність до винахідництва, здатність долати конфліктні ситуації. Творчому, аналітичному мисленню навчаються студенти при розв'язанні та розробці педагогічних ситуацій. Цей процес здійснюється за таким алгоритмом: з'ясувати, які дійові особи створили ситуацію, встановити, за яких умов виникла ситуація; проаналізувати дії кожної дійової особи, оцінити їх дії у взаємозв'язку та взаємообумовленості; розробити декілька рішень ситуації; вибрати оптимальний шлях до розв'язання ситуації і обґрунтувати його.

Таким чином, упровадження нетрадиційних форм занять (ділових ігор, розв'язання педагогічних завдань) спрямоване не лише на свідоме засвоєння теоретичних знань і формування творчих здібностей майбутніх учителів, але й сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу. Але, як би не вдосконалювався процес навчання майбутнього вчителя у вузі, випускник – це ще не завершений спеціаліст, тому його професійне становлення може відбуватися тільки в реальній педагогічній діяльності, а навчання в педагогічному університеті – це лише перший етап у професійному становленні, у формуванні професійно-педагогічних якостей і вмінь, необхідних для успішного виконання складних функцій педагога-вихователя.

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ПРОБУДЖЕННЯ В ОСОБИСТОСТІ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ

*Г.П. Шевченко
Луганськ, Україна*

Мистецтво є одним з найважливіших засобів пробудження в особистості вищих духовних цінностей, які одухотворяють життєвий шлях особистості. Мистецтво спрямоване на виховання душевності, гуманізму, людяності в повному розумінні цього слова, щирості, доброти, трепетного відношення до усього живого на Землі. Саме мистецтво сприяє пробудженню в учнівської молоді усвідомлення єдності художньо-естетичного переживання, світосприйняття і світвідношення, спільність загальнолюдських, національних і особистісно-індивідуальних ідеалів; сприяє формуванню в учнівської

молоді уявлень про людину як вищу духовно-моральну цінність через естетичне, емоційно-образне освоєння художніх картин світу. Не може духовно-моральна особистість не сприймати красу світу і людини. Естетичні почуття, естетичні переживання є своєрідним каталізатором формування ціннісного відношення до життя, виховання прекрасної і гуманної людини з багатим внутрішнім світом.

В процесі сприйняття тексту мистецтва у підростаючих поколіннях складається морально-естетичний ідеал, художньо-естетичний образ світу. Мистецтво відбиває духовно-моральні і естетичні позиції особистості, її світобачення, її дії і вчинки. Катарсична дія мистецтва на особистість очищує розум, серце, душу і почуття особистості. Окрім цього, це катарсична дія кличе особистість до світу духовності, людяності, краси.

Слід звернути увагу на ту особливість мистецтва, яка пов'язана з освітою як способом духовного перетворення особистості. Аксиоматичне твердження про те, що освічена людина - це далеко ще не вихована і не духовно-моральна людина. Серйозну небезпеку представляє нинішній стан освіти, який творить новий тип людини - „освічену аморальність” (В. Распутін), суть якої полягає у відсутності ідеалів і духовно-моральних, ціннісних орієнтирів. Ця думка може бути підкріплена відомим висловлюванням Ю. Лотмана: „Чому вчать люди? Люди вчать Знанню, люди вчать Пам'яті, люди вчать Совісті. Ці три предмети, які потрібні в будь-якій школі і які увібрало в себе мистецтво. Мистецтво - це книга Пам'яті і Совісті. Нам треба тільки навчитися читати цю книгу” [2, с. 167].

Вищий прояв духовності - почуття любові до людей, природи, світу, Бога проявляється в жертвовності, безкорисливому служінні іншим людям. Любов утверджується там, де немає байдужості, де панує почуття відповідальності за інших, високорозвинена „внутрішня соціальність”, що проявляється в турботі про близьких і їх духовно-моральній підтримці. Любов органічно пов'язана з мрією, ідеалом, практичним досвідом їх реалізації в житті. Творити себе - це означає спиратися на почуття любові до себе, людини взагалі, яке захищає від зла, самотності, дратівливості, заздрості, зради. Духотворчість передбачає наслідування законів загальнолюдської моралі, утвердження в повсякденному житті творіння добра, роботи над духовно-душевними якостями, які прославляють особистість і роблять її зразком для наслідування.

Почуття любові – поняття багатогранне, що охоплює усі сфери людського життя: стосунки з близькими, дітьми, оточуючими людьми, з природою. Особливо слід підкреслити любов до сім'ї, до членів колективу, до справи, роботи, якій присвячуєш життя, відчуваєш від цієї любові істинну насолоду, приносиш радість і щастя іншим. Доречною є думка про те, що успіх починається з віддачі. Змістовність і цінність життя визначається мірою розвиненості почуття любові як найважливішого стимулу самореалізації і духовного самобудівництва. Зрозуміти і прийняти інших людей можна лише завдяки вихованню власної душі, „людської солідарності” і нашій відкритості Духу.

Духотворчість будується на Любові, Вірі, Мрії, Надії. Творячи себе як духовну істоту, людина спирається на глибоке почуття любові, яке дане тим, хто здатний до всепрощення. Проблема виховання любові до людини є актуальною проблемою усіх гуманітарних наук і особливо педагогіки і психології. Виховувати любов необхідно з раннього віку: в сім'ї і усіх типах навчальних закладів. Особливої уваги вимагає підлітковий і юнацький вік [1].

Процес виховання духовності органічно пов'язаний з вихованням душі особистості, яка є осередком любові, доброти, турботи, ніжності, емоційного відгуку на чужий біль. Особливо слід підкреслити значущість виховання почуття любові, яке дає початок життя, „рухає сонце і світила”. Висока божественна любов проявляється в „тотальній і самовідданій любові до людей; у готовності звільнити кожную людину від гріха, зла, страждання і смерті; в сукупності добродетелей і відсутності недоліків, що дає можливість людині бути духовно стійкою; у граничній цілісності буття”. Вона базується на безкорисливості, вірності, відданості, жертвовності. Любов - це ознака багатства людської душі. Нерідко „душевність” і „щирість” вживаються як синоніми. „Очищення вогнем свого серця” сприяє формуванню духовності. Любов як вища духовна цінність є дороговказною зіркою людства. У ній закладений потужний об'єднуючий початок, який прибирає межі підозри і протистояння, ненависті і презирства.

Смислоутворюючим компонентом в розумінні процесу формування духовності підростаючих поколінь є висунена А. Печчеї ідея переходу від концепції, орієнтованої на людські потреби і їх задоволення, до концепції людського розвитку, в якій головною метою могло б стати самовираження і повне розкриття можливостей і здібностей людської особистості, поліпшення людських якостей і здібностей.

Духовний розвиток учнівської молоді в основному здійснюється в процесі освіти і виховання, тому за своєю спрямованістю вони повинні бути культурними та морально-естетично насиченими. Саме ці інституції створюють культуротворче середовище і культуротранслюючий процес, завдяки яким здійснюється розвиток духовного світу, духовних почуттів, духовних потреб особистості, її людських якостей, ціннісних орієнтацій, інтелектуальних, релігійних, морально-естетичних почуттів і переживань. Культуротворчий та людинотворчий зміст освіти і виховання проявляється в ціннісно-життєвих смислах,

духовних цінностях, різних видах творчої діяльності. Натхненна освіта і виховання сприяють формуванню в учнівській молоді здатності „творити себе і способи свого життя” (І. Льїн).

Слід звернути увагу, що вічним факелом духовності є мистецтво, яке запалює серця і душі людей ідеєю до творіння і збереження вищих людських якостей і утвердження ідеалів прекрасного, які поєднують в собі духовність, моральність і естетичну наповненість. Саме у мистецтві представлені ідеальні образи людських відносин, вчинків, духовно-моральних переживань. Мистецтво здатне познайомити нинішнє покоління з почуттями і переживаннями багатьох попередніх поколінь, збагатити індивідуальний життєвий досвід життєвим досвідом людей, що жили в різні історичні епохи, в різних культурах і цивілізаціях. Художній образ, представлений у мистецтві, дозволяє молоді відчути, пережити красу кохання, красу людської любові. Тут моральність виступає в поетичних образах моралі, звертаючись передусім до думок і почуттів людини, зачіпаючи усю її особистість в цілості. Мова мистецтва не потребує перекладу. Це - мова глибоких почуттів.

Духовність є особистісною якістю і відбиває гармонію душі, її натхненної роботи в ім'я Світла і Добра, Світу і Радості, Мудрості і Благородства. Це внутрішня боротьба з самим собою, сила особистості, спрямована на удосконалення інтелектуальних, моральних, естетичних, фізичних, творчих якостей, спроба піднятися над буденністю життя.

Література

1. Духовно-культурні цінності виховання Людини: монографія / Г.П.Шевченко, Т.Л.Антоненко, О.С.Белих, Є.А.Зеленов, І.М.Карпенко, С.С.Рашидова, О.Є.Крсек, С.Ф.Рашидов, Н.В.Фунтікова, О.О.Шайкіна. – Луганськ: Вид-во «НОУЛІДЖ», 2013. – 332 с.

2. Лотман Ю. Чему учаться люди? / Ю.Лотман // Воспитание души. – СПб. –2000.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСКУСІЙ З БІОЛОГІЇ

С.С. Агапішук

Київ, Україна

В умовах становлення і розвитку сучасного суспільства виникає необхідність підвищення якості шкільної освіти з метою виховання свідомих, активних громадян, які матимуть високий рівень конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

Відповідно до положень Концепції Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року природничо-математична освіта є фундаментальним фактором становлення особистості, тому потребує змістового оновлення у відповідності до суспільних запитів [1].

Серед причин виникнення проблеми удосконалення якості природничої освіти поряд із матеріально-технічним забезпеченням постає кадрове питання. Більшість учителів у роботі з учнями все ще орієнтуються на запам'ятовування школярами великих обсягів теоретичного матеріалу, майже не приділяючи увагу формуванню пізнавальної активності та самостійності учнів, розвитку їх мисленевих процесів та компетенцій.

Дослідження місця та значення дискусій у навчальному процесі знаходять відображення у чисельних працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, Паніна Т.С., Вавілова Л.Н. в посібнику «Современные способы активизации обучения» розглядають дискусію як метод інтерактивного навчання [1]; Старовойтова О.О. визначає проблемно-діалогічну складову уроку як чинник формування ключової компетенції учнів – «уміння вчитися» [1]; Шевцова О.О. розглядає дискусію як форму комунікативно-діалогічної діяльності, що формує моральну зрілість особистості [1].

Впровадження дискусій у навчальний процес з біології дозволяє не лише урізноманітнити форми учбової діяльності, а й змінити систему взаємовідносин «учитель – учень». Звична роль учителя, який пояснює, розповідає матеріал та опитує учнів, замінюється на позицію консультанта, який надає допомогу, проте не обмежує самостійність учня у виборі власної позиції. Проте, зміна ролі не означає полегшення та спрощення педагогічної діяльності, навпаки, її спектр значно розширюється, оскільки:

- підготовка до проведення дискусії є більш тривалою у часі, ніж підготовка уроку;
- дискусія зазвичай виходить за рамки означеної теми, що вимагає високого рівня загальної ерудованості вчителя;
- вибір оптимальної теми дискусії вимагає ґрунтовного дослідження особливостей учнів, які прийматимуть в ній участь;
- контроль самостійної діяльності учнів з підготовки до дискусії потребує залучення вчителя та учнів до позаурочної діяльності;
- для успішного проведення дискусії необхідний індивідуально-диференційований підхід до учнів у розподілі ролей та завдань;
- з метою забезпечення максимально вільного висловлювання учнями власної позиції щодо проблеми дискусії необхідно створити в класі емоційно сприятливу, довірчу атмосферу.

Алгоритм діяльності вчителя у підготовці до проведення дискусії може бути представленим у